AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ

**Azərbaycan Respublikasının
Elm və Təhsil Nazirliyinin
3-29/3-2-548F/2025/1 nömrəli
08.09.2025-ci il tarixli əmri ilə
təsdiq edilmişdir.**

MAGİSTRATURA SƏVİYYƏSİNİN İXTİSAS ÜZRƏ

T Ə H S İ L   P R O Q R A M I

İxtisasın şifri və adı: 7002016 - Tarix

BAKI – 2025

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN UNİVERSİTETİ

Azərbaycan Universiteti Elmi şurasının
12.09.2025-ci il tarixli,
01 saylı protokolu ilə təsdiq edilmişdir.

Rektor fil.ü.f.d. S.N. Əliyeva

MAGİSTRATURA SƏVİYYƏSİNİN İXTİSAS ÜZRƏ
T Ə H S İ L   P R O Q R A M I

İxtisasın şifri və adı: 7002016 – Tarix

İxtisaslaşma adı: Azərbaycanın qədim və orta əsrlər tarixi

BAKI – 2025

MAGİSTRATURA SƏVİYYƏSİNİN 7002016 - TARİX İXTİSASI ÜZRƏ

TƏHSİL PROQRAMI

1. Ümumi müddəalar

1.1. Magistratura səviyyəsinin 7002016 - Tarix ixtisası üzrə təhsil proqramı (bundan sonra – təhsil proqramı) "Təhsil haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarlarına, eləcə də "Ali təhsilin magistratura səviyyəsi üzrə ixtisasların Təsnifatı"na, qabaqcıl beynəlxalq təcrübə və əmək bazarının tələblərinə uyğun olaraq hazırlanmışdır.

1.2. Təhsil proqramının məqsədləri aşağıdakılardır:

- ixtisas üzrə məzunun səriştələrini, ixtisasın çərçivəsini, fənlər üzrə tədris və təlim metodlarını, qiymətləndirmə üsullarını, təlim nəticələrini, kadr hazırlığı aparmaq üçün infrastruktur və kadr potensialına olan tələbləri, təhsilalanın təcrübə keçmə, işə düzəlmə və təhsilini davam etdirmə imkanlarını müəyyənləşdirmək;
- təhsilalanları və işəgötürənləri məzunların əldə etdiyi bilik, bacarıq və təlim nəticələri ilə tanış etmək;
- təhsil proqramı üzrə kadr hazırlığının bu proqrama uyğunluğunun qiymətləndirilməsi zamanı prosesə cəlb olunan tərəfdaşları məlumatlandırmaq.

1.3. Təhsil proqramı, tabeliyindən, mülkiyyət növündən və təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən və həmin ixtisas üzrə magistr hazırlığını həyata keçirən bütün ali təhsil müəssisələri üçün məcburidir.

1.4. Təhsilalanın 5 (beş) günlük iş rejimində həftəlik auditoriya və auditoriyadankənar ümumi yükünün həcmi 45 akademik saatdır (xüsusi təyinatlı ali təhsil müəssisələri istisna olmaqla). Bu zaman auditoriya saatlarının həcmi 12-16 akademik saat təşkil edir. Peşəkar məqsədlər üçün dərindən öyrənilən ixtisaslaşmalar üzrə həftəlik dərs yükünün həcmi dəyişdirilə bilər.

1.5. Ali təhsil müəssisəsi tərəfindən ixtisasın həmin müəssisədə kadr hazırlığı aparılan hər bir ixtisaslaşması üzrə ayrıca təhsil proqramı hazırlanmalıdır. Hər bir ixtisaslaşma üzrə təhsil proqramı müvafiq ixtisasın təhsil proqramındakı bölmələrlə yanaşı, həmin ixtisaslaşma üzrə tədris və təlim metodları, təlim nəticələrinin qiymətləndirilməsi üsulları, təcrübələrin təşkili və qiymətləndirilməsi və s. bölmələri də əks etdirməlidir.

2. Məzunun səriştələri

2.1. Təhsil proqramının sonunda məzun aşağıdakı ümumi səriştələrə yiyələnməlidir:

- peşəkar fəaliyyəti çərçivəsində gözlənilməz və mürəkkəb məsələləri müstəqil şəkildə həll edə bilmək;
- müvafiq fəaliyyət və metodları təklif etmək, planlaşdırmaq, onların cari və perspektiv nəticələrini təhlil etmək;
- fəaliyyət və ya təhsil sahəsi ilə bağlı problemlərin səbəblərini araşdırmaq, konkret

vaxt çərçivəsində və məhdud informasiya şəraitində onları həll edə bilmək;
- fəaliyyət və ya təhsil sahəsi ilə bağlı problemlərin həlli zamanı müvafiq texnologiya və metodları seçmək və onlardan istifadə etmək, həmçinin gözlənilən nəticələri müəyyənləşdirmək, dəyərləndirmək və qiymətləndirmək;
- fəaliyyət və ya təhsil sahəsi ilə bağlı problemlərin həlli zamanı öz fəaliyyətini tənqidi şəkildə dəyərləndirmək bacarığı;
- fəaliyyət və ya təhsil sahəsi ilə bağlı problemləri Azərbaycan dilində və bir xarici dildə şifahi və yazılı olaraq təqdim etmək, əsaslandırmaq, həmçinin mütəxəssis və qeyri-mütəxəssislərlə birgə müvafiq müzakirələrdə iştirak etmək;
- müxtəlif üsullarla öz bilik və səriştələrini başqalarına ötürə bilmək;
- istənilən şəraitdə etik davranış qaydalarına uyğun şəkildə fəaliyyət göstərmək, şəxsi davranışlarının etik aspekt və imkanlarını, məhdudiyyətlərini və sosial rolunu anlamaq;
- davamlı öyrənmə və peşəkar inkişafla bağlı özünün və digərlərinin ehtiyaclarını qiymətləndirmək, həmçinin müstəqil öyrənmə üçün zəruri olan səmərəli metodlardan istifadə edə bilmək.

2.2. Təhsil proqramının sonunda məzun aşağıdakı peşə səriştələrinə yiyələnməlidir:
- Tarixi analiz bacarığı – Qədim və orta əsrlərdə Azərbaycanın siyasi, sosial-iqtisadi və mədəni həyatında baş vermiş mühüm hadisələri təhlil etmək və nəticə çıxarmaq;
- Tarixi mənbələrlə işləmək – Azərbaycan tarixinin qədim və orta əsrlərinə aid Şərq (ərəb,fars və s.) və Avropa dillərində olan əsas mənbələri təhlil etmək, onların etibarlılığını və obyektivliyini qiymətləndirmək;
- Tarixi dövrləri müqayisəli şəkildə təhlil etmək – Azərbaycanıin qədim və orta əsrlər dövründə baş vermiş hadisələri müqayisə etmə və oxşar/fərqli cəhətləri ayırd etmək;
- Tarixi hadisələrə ideoloji təmayüllərin təsirindən kənar yanaşmaq, fakt və hadisələri obyektiv dəyərləndirmək;
- Arxiv və elektron informasiya bazaları ilə işləmək – Azərbaycanın qədim və orta əsrlər tarixinə dair əlyazmalarla, rəqəmsal və fiziki arxivlərlə işləmək, informasiyanı düzgün seçmək və sistemləşdirmək;
- Tarixi hadisələrin müasir dövrə təsirini izah etmək – Qədim və orta əsrlər dövründə dünyada baş vermiş hadisələrin Azərbaycan cəmiyyətinə təsirini dəyərləndirmək;.
- Multidisiplinar yanaşma – Azərbaycan tarixi ilə yanaşı ümumi tarix, sosiologiya, politologiya, iqtisadiyyat və beynəlxalq münasibətlər sahələrindən istifadə edərək kompleks təhlillər aparmaq;
- Akademik və peşəkar etikaya riayət etmək – Azərbaycanın qədim və orta əsrlər tarixi üzrə tədqiqat apararkən plagiat və qeyri-etik davranışlardan çəkinmək, müəllif hüquqlarına hörmətlə yanaşmaq.

3. Təhsil Proqramının strukturu

3.1. Təhsil proqramının mənimsənilməsinin normativ müddəti və məzunlara verilən ali elmi-ixtisas dərəcəsi:

İxtisaslaşmaların adları	Verilən dərəcə	Əyani forma üzrə təhsil müddəti	Kreditlərin sayı
Azərbaycanın qədim və orta əsrlər tarixi ixtisaslaşması üzrə:	Magistr ali elmi-ixtisas	2 il	120

3.2. **7002016 Azərbaycanın qədim və orta əsrlər tarixi** ixtisaslaşması üzrə Təhsil Proqramı 120 (2 il) AKTS kreditindən ibarətdir. Kreditlər aşağıdakı şəkildə bölüşdürülür:

Sıra sayı	Fənnin adı	AKTS krediti
	Ümumi fənlər	
1	**Tədqiqat metodları** *Bu fənn kəmiyyət və keyfiyyət tədqiqat metodlarının, ölçmə, tədqiqat dizaynı və təhlilin qarşılıqlı asılılığına diqqət yetirir. Fənn çərçivəsində tədqiqat səriştələri, kitabxana və internet resurslarından məlumat qaynağı kimi istifadə edilməsi, verilənlərin araşdırılması, təhlil edilərək təqdim edilməsi kimi keyfiyyətin aşılanmasını nəzərdə tutur.*	6
2	**Akademik yazı və etika** *Bu fənnin məqsədi akademik yazı, danışıq və dürüstlüyün əsaslarını öyrətmək, magistrantların elmi məqalə, dissertasiya, esse və digər akademik sənədləri peşəkar şəkildə yazmaq, konfrans, simpozium, seminar və elmi diskussiyalarda peşəkar şəkildə danışmaq, nəşr etikası bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir. Fənn təhsilalanlara akademik üslub, mənbələrdən düzgün istifadə, istinad qaydaları və etik normalar haqqında bilik və səriştələr verəcəkdir.*	6
3	**Tədqiqat analitikası** *Bu fənnin tədrisi məlumat təhlili prosesi, məlumat növləri, məlumatların toplanma mənbələri, məlumat təhlili üzrə strategiyanın qurulması, məlumatların təhlil üçün hazırlanması və təmizlənməsi, təhlil üçün məlumatların sistemləşdirilməsi, məlumatların vizuallaşdırılması, sahəyə uyğun olaraq təhlillərdə istifadə olunacaq proqram təminatları ilə tanışlıq ("Excel", "SPSS", "Stata", "R",*	6

	"MAXQDA", "Matlab", "Python" və s. kimi), ixtisas sahəsində tədqiqatlarda istifadə olunan təhlil metodları ilə təhlillərin aparılması (statistik testlər və təhlillər, kəmiyyət və keyfiyyət təhlilləri, eksperimental təhlillər, anket və sorğu təhlilləri və s. kimi) və təhlillərin əsasında müvafiq rəylərin hazırlanmasını nəzərdə tutur.	
	İxtisas (ixtisaslaşma) fənləri	
1	**Tarix elminin müasir problemləri** *Bu fənnin tədrisi tələbələrə müasir tarixşünaslığın nəzəri və metodoloji əsaslarını öyrətməyi, mənbələrin düzgün tədqiqi və interpretasiyası bacarığını formalaşdırmağı, qloballaşma və informasiya texnologiyalarının tarix elminə təsirini anlamağı, interdisiplinar yanaşmalardan istifadəni və analitik-tənqidi düşünmə qabiliyyətini inkişaf etdirməyi nəzərdə tutur.*	6
2	**Tarixin tədrisi metodologiyası və metodikası** *Bu fənnin tədrisi tələbələrə tarix fənninin məktəb və ali məktəblərdə öyrədilməsinin nəzəri əsaslarını, prinsiplərini və praktik yollarını mənimsətməyi nəzərdə tutur. Bu fənn çərçivəsində gələcək müəllimlər tarixi biliklərin şagirdlərə düzgün çatdırılması, tədris prosesində istifadə olunan üsul və vasitələrin seçilməsi, dərs planlaşdırılması, interaktiv metodlardan və müasir tədris texnologiyalarından istifadə qaydalarını öyrənirlər. Fənnin əsas məqsədi tələbələrdə pedaqoji bacarıqlar formalaşdırmaq, tarixin tədrisini daha səmərəli və yaradıcı şəkildə həyata keçirməkdir.*	6
3	**Azərbaycanın qədim cəmiyyət və dövlətləri** *Bu fənnin tədrisi tələbələrə Azərbaycanın ən qədim dövrlərdən etibarən formalaşmış ictimai münasibətləri, tayfa birliklərini, ilk dövlət qurumlarını və onların inkişaf mərhələlərini öyrətməyi nəzərdə tutur. Fənn çərçivəsində Qafqaz Albaniyası, Atropatena, Midiya və digər qədim dövlətlərin siyasi, sosial-iqtisadi və mədəni həyatı, onların regionun tarixi proseslərində rolu təhlil olunur. Bu fənnin əsas məqsədi tələbələrdə Azərbaycanın qədim tarixinin əsas mərhələləri haqqında sistemli bilik formalaşdırmaq, milli dövlətçilik ənənələrinin köklərini dərk etdirmək və qədim dövrün müasirlik üçün əhəmiyyətini göstərməkdir.*	6
4	**Azərbaycanın orta yüzilliklər tarixi Avropa qaynaqlarında** *Bu fənnin tədrisi tələbələrə Azərbaycanın orta əsrlər dövrünə aid Avropa mənbələrində əksini tapan siyasi, iqtisadi, mədəni və dini proseslər haqqında bilik verməyi nəzərdə tutur. Fənn çərçivəsində Avropa səyyahlarının qeydləri, salnamələr,*	6

	diplomatik yazışmalar və digər yazılı qaynaqlar öyrənilir, onların obyektivlik dərəcəsi və elmi əhəmiyyəti təhlil olunur. Tədrisin məqsədi tələbələrdə orta əsrlər Azərbaycan tarixinin Avropa tarixşünaslığında necə əks olunduğunu anlamaq, mənbələrlə işləmək bacarığını inkişaf etdirmək və müqayisəli tarix araşdırmalarına hazırlamaqdır.	
5	**Azərbaycan III–VII əsrlərdə** *Bu fənnin tədrisi tələbələrə həmin dövrdə Azərbaycanın siyasi, sosial-iqtisadi və mədəni inkişaf mərhələlərini öyrətməyi nəzərdə tutur. Bu çərçivədə Sasani imperiyası dövründə Azərbaycanın mövqeyi, Albaniya dövlətinin siyasi həyatı, xristianlığın yayılması, ərəb istilaları ərəfəsindəki ictimai-siyasi vəziyyət və beynəlxalq münasibətlərdə ölkənin rolu araşdırılır. Fənnin əsas məqsədi tələbələrdə Azərbaycanın erkən orta əsrlər tarixinin əsas mərhələləri haqqında sistemli bilik formalaşdırmaq, dövlətçilik ənənələrinin davamlılığını və mədəni irsin tarixi əhəmiyyətini dərk etdirməkdir.*	6
6	**Azərbaycan-Avropa münasibətləri (XV-XVII əsrlər)** *Bu fənnin tədrisi tələbələrə Azərbaycanın XV–XVII əsrlərdə Avropa dövlətləri ilə siyasi, diplomatik, ticarət-iqtisadi və mədəni əlaqələrini öyrətməyi nəzərdə tutur. Bu dövrdə Səfəvilər dövləti ilə Avropa ölkələri arasında qurulan diplomatik münasibətlər, səfirlik missiyaları, hərbi-siyasi ittifaqlar, eləcə də Şərq-Qərb ticarət yollarında Azərbaycanın rolu fənnin əsas məzmununu təşkil edir. Tədrisin məqsədi tələbələrdə Azərbaycanın Avropa ilə qarşılıqlı münasibətlərinin mahiyyətini anlamaq, bu əlaqələrin regionun beynəlxalq mövqeyinə təsirini dərk etdirmək və erkən yeni dövr tarixini müqayisəli şəkildə araşdırmaq bacarığını formalaşdırmaqdır.*	6
7	**Azərbaycan və Müsəlman İntibahı** *Bu fənnin tədrisi tələbələrə Azərbaycanın orta əsrlərdə İslam mədəniyyəti və Müsəlman İntibahı kontekstində oynadığı rolu öyrətməyi nəzərdə tutur. Fənn çərçivəsində Azərbaycanın elm, fəlsəfə, ədəbiyyat, memarlıq və incəsənət sahələrində verdiyi töhfələr, görkəmli alim və mütəfəkkirlərin fəaliyyəti, həmçinin Azərbaycan şəhərlərinin İslam sivilizasiyasının inkişafındakı mövqeyi araşdırılır. Tədrisin əsas məqsədi tələbələrdə Azərbaycanın müsəlman intibahı dövründəki mədəni və elmi nailiyyətləri haqqında dolğun təsəvvür formalaşdırmaq, bu irsin ümumbəşəri dəyərlərə təsirini anlamaq və onun müasirlik üçün əhəmiyyətini göstərməkdir.*	6
8	**Azərbaycanın qədim və orta əsr şəhərləri** *Bu fənnin tədrisi tələbələrə Azərbaycanın qədim və orta əsrlər dövründə formalaşmış şəhərlərin tarixi, sosial-iqtisadi,*	

	mədəni və memarlıq xüsusiyyətlərini öyrətməyi nəzərdə tutur. Fənn çərçivəsində şəhərlərin yaranma səbəbləri, ticarət və sənət mərkəzləri kimi rolu, idarəetmə strukturları, şəhər mədəniyyəti və əhalinin gündəlik həyatı araşdırılır. Tədrisin əsas məqsədi tələbələrdə Azərbaycanın şəhər mədəniyyətinin inkişafı və şəhərlərin tarixi əhəmiyyəti haqqında sistemli bilik yaratmaq, həmçinin urbanizasiya və mədəni irsin tarixi kontekstini anlamaq bacarığını formalaşdırmaqdır.	
Təcrübə		
...	**Elmi-pedaqoji təcrübə**	6
...	**Elmi tədqiqat təcrübəsi**	6
Dissertasiya işi		
...	**Magistrlik dissertasiyası**	18
CƏMİ		**120**

4. Proqramın və hər bir fənnin təlim nəticələri

4.1. Bu təhsil proqramı üzrə məzunlar təhsil və ya fəaliyyət sahəsi ilə bağlı əsas anlayışlar, nəzəri prinsip və tədqiqat metodları haqqında sistemli, ümumi təsəvvürə və geniş biliyə malik olmalı, konkret (ixtisaslaşmış) təhsil və ya fəaliyyət sahəsində dərin biliklərə yiyələnməlidirlər.
4.2. İxtisaslaşmanın təhsil proqramının hər bir fənn üzrə təlim nəticələrinin müəyyənləşdirilməsi və hər bir fənnin sillabusunun hazırlanması ali təhsil müəssisəsinin/akademik heyətin səlahiyyətindədir.
4.3. İxtisaslaşma üzrə proqramın təlim nəticələri Əlavə 1-də müəyyən olunur. Fənlər üzrə təlim nəticələri isə hər bir ali təhsil müəssisəsi tərəfindən müəyyənləşdirilir. Təlim nəticələri matrisində (Əlavə 2) fənlərlə təhsil proqramının təlim nəticələri arasındakı əlaqə əks olunmalıdır.
4.4. Təhsil proqramının cəmiyyətin və əmək bazarının dəyişən ehtiyaclarına cavab verən elmi və praktiki məzmunu təmin etməsi məqsədilə fənlərin sillabusları müntəzəm şəkildə yenilənməlidir.

5. İnfrastruktur və kadr potensialı

5.1. Təhsil proqramının tədris, təlim və qiymətləndirmə prosesi ali təhsil müəssisəsinin aşağıdakı infrastruktura malik olmasını zəruri edir:

Azərbaycanın qədim və orta əsrlər tarixi ixtisaslaşması üzrə:

- Tədris və seminar otaqları müasir texniki avadanlıqlarla təchiz olunması;
- Kompüter otaqları və sürətli internet bağlantısı mövcud olması;
- Elektron resurslara çıxış imkanı olan, tarixə dair fundamental və müasir ədəbiyyatla təmin edilmiş kitabxana mövcud olması;
- Multimedia avadanlıqları, interaktiv lövhələr, proyektorlarlarla təchiz olunmuş otaqların olması;

- Təcrübə və tədqiqat bazası olan arxivlər, muzeylərlə əməkdaşlıq, arxeoloji tədris bazaları ilə əməkdaşlığın mövcudluğu;
- Elmi dərəcəyə və elmi ada malik yüksək peşəkarlığa sahib olan kadrların olıması;
- Asudə vaxtın səmərəli keçirilməsi üçün kitabxana, oxu zallları, tələbə kafesi, idman sahələrinin olması;
- Sağlam təmiz ətraf-bağça, otaqlar, yanğın təhlükəsizlik sistemləri, tibb kabinetinin olması.

5.2. Ali təhsil müəssisələrinin tədrisə cəlb olunan akademik heyəti, bir qayda olaraq, elmi dərəcəyə malik olur. Elmi dərəcəsi olmayan, lakin müvafiq sahədə ən az 5 il iş təcrübəsi olan mütəxəssislər də tədrisə cəlb oluna bilərlər.
5.3. Magistrlik dissertasiyalarına elmi rəhbərlik, bir qayda olaraq, elmi ada və ya elmi dərəcəyə sahib olan şəxslər tərəfindən həyata keçirilir.

6. Karyera imkanları və ömürboyu təhsil

6.1. **7002016 – Tarix. Azərbaycanın qədim və orta əsrlər tarixi** ixtisaslaşması üzrə *məzunlar aşağıdakı sahələrdə və peşələrdə işləmək imkanı əldə edirlər:*
- Ümumtəhsil məktəblərində tarix müəllimi, özəl təhsil sahələrində tarixçi və ya mütəxəssis kimi fəaliyyət göstərə bilər
- Peşə və orta ixtisas məktəblərində müəllim
- Ali təhsil müəssisələrində müəllim və ya elmi işçi
- Elmi-tədqiqat institutlarında tədqiqatçı
- Muzey, arxiv, kitabxana və mədəniyyət müəssisələrində metodist və ya mütəxəssis
- Qeyri-hökumət təşkilatlarında, layihələrdə və beynəlxalq qurumlarda tarix üzrə ekspert və ya təlimçi
- Dövlət idarəetmə orqanlarında humanitar sahələr üzrə mütəxəssis.

6.2. Ali təhsil müəssisəsi təhsil proqramının məzunlarının məşğulluğuna dair müntəzəm sorğular keçirməli, eləcə də vakant iş yerlərinə dair məlumatları öz veb-səhifələrində yerləşdirməlidir.
6.3. Ali təhsil pilləsinin magistratura səviyyəsini bitirən (magistrlik dissertasiyasını müdafiə edən), yaxud təhsili ona bərabər tutulan şəxslər (tibbi təhsildə həkim-mütəxəssis) fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktoranturaya qəbul oluna bilərlər.
6.4. Təhsil müddətində əldə olunan bilik, bacarıq və yanaşmalar məzunların müstəqil şəkildə ömür boyu təhsil almaları üçün ilkin şərtlərdəndir.

Əlavə 1

Təhsil proqramı və tədris fəaliyyəti üzrə təlim nəticələri

Ali təhsil müəssisəsi təhsil proqramının təlim nəticələrinə uyğun hər bir tədris fəaliyyəti (eləcə də fənlər) üzrə gözlənilən təlim nəticələrini müəyyən etməlidir. *Aşağıdakı cədvəllərdə minimum 6 təlim nəticələsi sadalanmalıdır (təhsil proqramı və hər bir tədris fəaliyyəti (fənn) üzrə ayrı-ayrılıqda)*

1. Azərbaycanın qədim və orta əsrlər tarixi ixtisaslaşması üzrə Təhsil Proqramın təlim nəticələri (PTN)
PTN 1. Azərbaycanın qədim və orta əsrlər tarixi proseslərini, dövlətçilik ənənələrini, ictimai-siyasi və mədəni inkişaf mərhələlərini dərindən izah edə bilir.
PTN 2. Yazılı mənbələri, arxeoloji materialları və xarici qaynaqları elmi baxımdan təhlil edir və müqayisəli şəkildə şərh edir.
PTN 3. Tarixi hadisələrin tədqiqində müasir elmi metodlardan, analitik və interdisiplinar yanaşmalardan istifadə edə bilir.
PTN 4. Müstəqil elmi-tədqiqat işi aparmaq, faktları ümumiləşdirmək və nəticə çıxarmaq bacarığına malik olur.
PTN 5. Qədim və orta əsrlər tarixi üzrə əldə etdiyi bilikləri pedaqoji, elmi və praktik fəaliyyətində tətbiq edə bilir.
PTN 6. Azərbaycanın qədim və orta əsrlər tarixində baş vermiş prosesləri və xalqımızın siyasi, sosial-iqtisadi, mədəni həyatına aid əsas fakt və hadisələri müəyyən edir, etnodemoqrafik durumu dəyərləndirir və xalqımızın zəngin dövlətçilik təcrübəsini təhlil və təqdim edir.

2. Azərbaycanın qədim və orta əsrlər tarixi ixtisaslaşması Fənn üzrə təlim nəticələri (FTN) Ümumi fənlər
Tədqiqat metodları
FTN 1. Elmi tədqiqatların aparılması üçün kəmiyyət və keyfiyyət tədqiqat metodlarını, onların xüsusiyyətlərini və tətbiq sahələrini fərqləndirə və məqsədyönlü şəkildə tətbiq edə biləcək.
FTN 2. Fəaliyyət sahələrində tədqiqat sualının formalaşdırılması, hipotezlərin və tədqiqat dizaynının (eksperimental və ya müşahidə xarakterli) qurulması bacarığına yiyələnəcək.
FTN 3. Elmi mənbələrdən (kitabxana, elmi bazalar, elektron resurslar və s.) sistematik istifadə edərək mövcud bilikləri toplaya və onlara əsasən tədqiqat çərçivəsini formalaşdıracaq.

FTN 4. Toplanmış verilənlərin ölçülməsi, statistik üsullarla işlənməsi, vizualizasiya edilməsi və tədqiqat məqsədlərinə uyğun olaraq təhlilini həyata keçirəcək.
FTN 5. Tədqiqat nəticələrini məntiqi strukturda təqdim etməyi, elmi məqalə və hesabatlar şəklində yazmağı, həmçinin nəticələri şifahi və yazılı formada auditoriyaya təqdim etməyi bacaracaq.
FTN 6. Tədqiqatın etik və metodoloji prinsiplərinə riayət etməklə müstəqil və ya qrup halında tədqiqat aparacaq, layihə və dissertasiya işlərinin hazırlanmasında metodoloji əsasları düzgün tətbiq edə biləcək.
Akademik yazı və etika
FTN 1. Akademik yazının məqsədi, strukturu və üslub xüsusiyyətlərini anlayaraq elmi esse, dissertasiya, məqalə və digər akademik sənədləri məntiqi və peşəkar şəkildə yaza biləcək.
FTN 2. Fərqli akademik janrlarda (məqalə, dissertasiya, tezis, referat və s.) yazı tələblərinə uyğun kontent hazırlamağı və ideyaları ardıcıl və əsaslandırılmış formada ifadə etməyi bacarmaq.
FTN 3. Mənbələrlə işləmə bacarığına yiyələnərək akademik yazılarda müxtəlif istinad sistemlərindən (APA, MLA, IEEE və s.) düzgün istifadə etməyi və plagiatdan yayınmağı bacarmaq.
FTN 4. Elmi diskussiyalar, seminarlar, simpoziumvə konfranslarda çıxış etmək üçün akademik danışıq üslubunu mənimsəməklə fikirlərini peşəkar şəkildə təqdim etməyi bacarmaq.
FTN 5. Elmi fəaliyyət zamanı müəlliflik hüquqları, nəşr etikası və akademik dürüstlük prinsiplərini mənimsəyəcək və elmi araşdırmalarda bu prinsiplərə riayət edəcək.
FTN 6. Elmi tədqiqat və yazı prosesində qarşıya çıxan etik dilemmaları və düzgün davranış modellərini analiz edəcək və elmi mühitdə etik qərarlar verməyi bacaracaq.
Tədqiqat analitikası
FTN 1. Məlumatların növlərini və tədqiqatın məqsədinə uyğun olaraq məlumatların toplanma üsullarını təyin etməklə elmi-tədqiqat üçün effektiv məlumat toplama strategiyası hazırlayacaq.
FTN 2. Tədqiqat məqsədlərinə uyğun olaraq məlumatların ilkin emalı (təmizlənməsi, kodlaşdırılması, strukturlaşdırılması) və təhlilə hazır vəziyyətə gətirilməsi proseslərini yerinə yetirəcək.
FTN 3. Fərqli proqram təminatlarında (“Excel”, “EViews”, “SPSS”, “Python”, “R”, “Matlab” və s.) məlumatları analiz edərək sadə və mürəkkəb statistik göstəricilər əsasında nəticələr çıxaracaq.
FTN 4. Tədqiqatlarda istifadə olunan əsas təhlil metodlarını (kəmiyyət, keyfiyyət, qarışıq və eksperimental təhlil üsulları) sahəyə uyğun şəkildə tətbiq edərək analitik nəticələr əldə edəcək.

FTN 5. Analitik nəticələri vizual təqdimetmə alətləri (qrafiklər, diaqramlar, cədvəllər və s.) vasitəsilə elmi əsaslarla təqdim edəcək və nəticələri düzgün interpretasiya edəcək.
FTN 6. Tədqiqat nəticələrinə əsaslanaraq məntiqi və sübutlara əsaslanan elmi rəy, tövsiyə və ümumiləşdirmələr hazırlayaraq tədqiqat hesabları və elmi sənədlər tərtib edə biləcək.

3. Azərbaycanın qədim və orta əsrlər tarixi ixtisaslaşması **Fənn üzrə təlim nəticələri (FTN)** **Ümumi fənlər**
Tədqiqat metodları
FTN 1. Tədqiqat problemini və suallarını formalaşdırır, hipotez(ləri) qurur və əsaslandırır.
FTN 2. Kəmiyyət, keyfiyyət və qarışıq dizaynları müqayisə edir, məqsədə uyğun dizaynı seçir və planlaşdırır.
FTN 3. Nümunə götürmə strategiyasını və ölçmə alətlərini hazırlayır, keçərlilik və etibarlılığı qiymətləndirir.
FTN 4. Məlumat toplama prosedurlarını (sorğu, müsahibə, müşahidə) tətbiq edir və protokollaşdırır.
FTN 5. Etik tələbləri (razılıq, məxfilik, risklərin azaldılması) şərh edir və tədqiqat planına inteqrasiya edir.
Akademik yazı və etika
FTN 1. Tədqiqat mövzusu üzrə ədəbiyyatı axtarır, seçir və tənqidi icmal edir.
FTN 2. IMRaD strukturu üzrə akademik mətn (giriş–metod–nəticə–müzakirə) yazır və redaktə edir.
FTN 3. Sitat və istinad qaydalarını (məs., APA/MLA) düzgün tətbiq edir; istinad siyahısını formatlaşdırır.
FTN 4. Plagiat risklərini aşkarlayır və qarşısını alır (sitat, parafraz, istinad tətbiq edir).
FTN 5. Akademik və peşə etikası dilemmlərini təhlil edir, əsaslandırılmış mövqe və etik qərar formalaşdırır.
Tədqiqat analitikası
FTN 1. Məlumatları toplayır, təmizləyir və strukturlaşdırır; meta-məlumatı sənədləşdirir.
FTN 2. Təsviri statistikanı və ilkin araşdırma analizini (EDA) icra edir; cədvəl və qrafiklərlə vizuallaşdırır.

FTN 3. Hipotez testlərini (məs., t-test, χ^2), korrelyasiya və sadə reqressiyanı seçir, tətbiq edir və şərh edir.
FTN 4. Analiz nəticələrini təfsir edir, etibar intervalı və təsir ölçüsü ilə qiymətləndirir, məhdudiyyətləri göstərir.
FTN 5. Tapıntıları auditoriyaya uyğun hesabat və təqdimat şəklində hazırlayır, analitik prosesin təkrarlanmasını təmin edir.

4. Azərbaycanın qədim və orta əsrlər tarixi ixtisaslaşması **Fənn üzrə təlim nəticələri (FTN)**
Tarix elminin müasir problemləri
FTN 1. Fənn çərçivəsində tələbə tarix elminin müasir mərhələdə qarşılaşdığı əsas nəzəri və metodoloji çətinlikləri anlamaq, onları elmi baxımdan şərh etmək və müxtəlif yanaşmaları müqayisə etmək bacarığını inkişaf etdirir. Tələbə həm milli, həm də dünya tarixşünaslığında mövcud istiqamətləri təhlil edə bilir.
FTN 2. Fənn çərçivəsində tələbə mənbələrin tədqiqində obyektiv və subyektiv yanaşmalar arasındakı fərqləri müəyyənləşdirir, faktların təhrif edilmə ehtimalını qiymətləndirir və mənbələrin elmi dəyərini düzgün təhlil etmə bacarığı qazanır.
FTN 3. Tələbə müasir dövrdə qloballaşma proseslərinin, rəqəmsal arxivlərin, informasiya cəmiyyətinin formalaşmasının və texnologiyaların tarix elminin inkişafına təsirini dərk edir və onların praktiki əhəmiyyətini izah edə bilir.
FTN 4. Fənn çərçivəsində tələbə tarix elminin digər sosial və humanitar elmlərlə – fəlsəfə, sosiologiya, politologiya, mədəniyyətşünaslıq və digərləri ilə əlaqəsini təhlil edir və interdisiplinar yanaşmaların tarix araşdırmalarına verdiyi töhfələri izah edə bilir.
FTN 5. Tələbə öyrəndiyi nəzəri biliklər əsasında tarixi faktları və hadisələri analitik şəkildə təhlil edir, müxtəlif mövqeləri müqayisə edir, tənqidi düşünmə vərdişləri sayəsində müstəqil elmi nəticələr çıxarmaq bacarığını inkişaf etdirir.
FTN 6. Fənnin nəticəsi olaraq tələbə tarix elminin milli kimliyin, kollektiv yaddaşın və ümumbəşəri dəyərlərin formalaşmasında rolunu anlayır, tarixi irsin qorunması və gələcək nəsillərə ötürülməsində öz məsuliyyətini dərk edir.
Tarixin tədrisi metodologiyası və metodikası
FTN 1. Tələbə tarixin tədrisinin elmi-pedaqoji prinsiplərini, məqsəd və vəzifələrini dərk edir, tarixi biliklərin formalaşdırılmasında metodoloji yanaşmaların rolunu izah edir. Tələbə həm ənənəvi, həm də müasir pedaqoji nəzəriyyələrin tarixin öyrədilməsinə təsirini təhlil edə bilir.

FTN 2. Tələbə tədris prosesində mühazirə, seminar, sual-cavab, müzakirə, problemli öyrənmə, layihə metodu, interaktiv təlim üsulları kimi metodları mənimsəyir. O, bu metodlardan dərs prosesində məqsədyönlü istifadə etməklə təhsilalanlarda maraq oyada, onların fəallığını artıra bilir.
FTN 3. Tələbə kurikulum və proqram sənədlərinə uyğun olaraq dərs planı tərtib edir, təlim məqsədlərini, gözlənilən nəticələri və qiymətləndirmə meyarlarını düzgün müəyyənləşdirir. Həmçinin dərslik, əlavə ədəbiyyat və elektron vəsaitlərdən istifadə edərək tədris prosesinə uyğun material hazırlama bacarığı qazanır.
FTN 4. Tələbə tədris prosesində kompüter texnologiyalarından, elektron lövhədən, təqdimatlardan, rəqəmsal platformalardan, onlayn tədris resurslarından səmərəli istifadə etməyi öyrənir. Tələbə həmçinin virtual muzeylər, interaktiv xəritələr və rəqəmsal arxivlərdən istifadə edərək dərsləri zənginləşdirə bilir.
FTN 5. Tələbə təhsilalanların nailiyyətlərinin ölçülməsi üçün formativ (davamlı izləmə, şifahi cavablar, testlər, müşahidələr) və summativ (imtahan, yazılı iş, təqdimat) qiymətləndirmə üsullarını öyrənir və tətbiq edir.
FTN 6. Tələbə tarix dərslərində milli kimlik, vətənpərvərlik, dövlətçilik ənənələri və mənəvi dəyərlərin təbliği ilə yanaşı, eyni zamanda təhsilalanlarda humanizm, tolerantlıq, mədəni müxtəlifliyə hörmət kimi ümumbəşəri dəyərləri aşılama bacarığını inkişaf etdirir.
Azərbaycanın qədim cəmiyyət və dövlətləri
FTN 1. Tələbə erkən icma quruluşunun xüsusiyyətlərini, sosial münasibətlərin təşəkkülünü, tayfa ittifaqlarının formalaşma yollarını və onların dövlət quruculuğuna keçiddəki rolunu öyrənmək bacarığı əldə edir. Tələbə qədim Azərbaycan ərazisində baş verən sosial-iqtisadi dəyişiklikləri dərk edir və onların tarixi inkişafdakı əhəmiyyətini əsaslandıra bilir.
FTN 2. Tələbə Midiya, Atropatena, Qafqaz Albaniyası kimi qədim dövlətlərin yaranma tarixi, onların daxili idarəetmə sistemi, siyasi institutları və hərbi-siyasi güc amilləri haqqında dolğun bilik əldə etməyi təmin edir. O, həmçinin bu dövlətlərin regionun tarixi proseslərində oynadığı rolu müqayisəli şəkildə qiymətləndirə bilir.
FTN 3. Tələbə həmin dövlətlərin təsərrüfat həyatı, torpaq mülkiyyəti, istehsal münasibətləri, şəhərlərin və ticarət yollarının inkişafı, hərbi-siyasi ittifaqları və qonşu dövlətlərlə münasibətləri barədə geniş təsəvvür formalaşdırır. Bu nəticə tələbənin dövlətlərin güclənməsində iqtisadi və hərbi amillərin rolunu təhlil etməsinə imkan yaradır.
FTN 4. Tələbə qədim Azərbaycan mədəniyyətinin əsas sahələrini – yazı sistemini, memarlıq abidələrini, dini inancları, incəsənət nümunələrini öyrənməsini təmin edir.

Tələbə Azərbaycanın qədim sivilizasiyasının dünya mədəniyyətinə verdiyi töhfələri dərk edir və onların müasir mədəni kimlik üçün əhəmiyyətini qiymətləndirə bilir.
FTN 5. Tələbə yazılı mənbələri, epiqrafik abidələri, numizmatik materialları və arxeoloji tapıntıları təhlil etməyi öyrənir. Tələbə bu mənbələrin etibarlılıq dərəcəsini müəyyənləşdirir, onların əsasında hadisələri və tarixi prosesləri obyektiv şəkildə şərh edə bilir.
FTN 6. Tələbə qədim dövlətlərin siyasi və mədəni irsini müasir dövlətçilik konsepsiyası ilə əlaqələndirir, tarixi ənənələrin milli kimliyin formalaşmasında, dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsində və tarixi yaddaşın qorunmasında əhəmiyyətini izah edə bilir. Bu, onda həm milli-mənəvi, həm də ümumbəşəri dəyərlərin dərkini gücləndirir.
Azərbaycanın orta yüzilliklər tarixi Avropa qaynaqlarında
FTN 1. Tələbə Avropa salnamələrində, səyyah qeydlərində, kilsə sənədlərində və diplomatik yazışmalarda Azərbaycanın təsvirini öyrənir. Tələbə həmin mənbələrdə əks olunmuş siyasi hadisələri, sosial-iqtisadi vəziyyəti və mədəni həyatı müəyyənləşdirərək onları elmi baxımdan təhlil edə bilir.
FTN 2. Tələbə mənbələrin hansı şəraitdə yazıldığını, müəlliflərin siyasi mövqeyini və dini dünyagörüşünü nəzərə alaraq onların obyektiv və subyektiv tərəflərini fərqləndirir. Bu, ona mənbələrin tarixi hadisələrin öyrənilməsində istifadəsini düzgün qiymətləndirməyə imkan verir.
FTN 3. Tələbə orta əsrlərdə Səfəvilər dövləti və digər Azərbaycan dövlətlərinin Avropa ölkələri ilə qurduğu münasibətləri, səfirlik missiyalarını, ticarət danışıqlarını və hərbi-siyasi ittifaqları öyrənir. Tələbə bu əlaqələrin həm regional, həm də beynəlxalq miqyasda əhəmiyyətini şərh edə bilir.
FTN 4. Tələbə Avropa müəlliflərinin əsərlərində Azərbaycanın karvan yolları, şəhərləri, ticarət mərkəzləri və məhsulları haqqında məlumatları öyrənir. O, Azərbaycanın Şərq-Qərb ticarət yollarında strateji mövqeyini qiymətləndirir və Avropa ilə iqtisadi münasibətlərin tarixi əhəmiyyətini izah edir.
FTN 5. Tələbə Avropa səyyahlarının qeydlərində Azərbaycanın mədəniyyəti, dini inancları, incəsənəti və gündəlik həyatı ilə bağlı təsvirləri öyrənir. Tələbə həmin təsvirlərin nə qədər obyektiv və ya stereotiplərlə yüklənmiş olduğunu müəyyənləşdirə bilir.
FTN 6. Tələbə Avropa qaynaqlarında Azərbaycanın təsvirini yerli mənbələrlə tutuşdurur, oxşar və fərqli məqamları müəyyənləşdirir. Bununla da o, tarixi proseslərin öyrənilməsində müqayisəli təhlil bacarığı qazanır və Azərbaycanın orta əsrlər tarixinin obyektiv mənzərəsini dərk edir.
Azərbaycan III–VII əsrlərdə

FTN 1. Tələbə Sasanilər imperiyası dövründə Azərbaycanın inzibati-siyasi quruluşunu, Qafqaz Albaniyasının siyasi statusunu, həmçinin Bizans və qonşu dövlətlərlə diplomatik və hərbi münasibətləri anlayır. Tələbə regiondakı siyasi prosesləri tarixi kontekstdə təhlil edə və onların nəticələrini qiymətləndirə bilir.
FTN 2. Tələbə kənd təsərrüfatı, torpaq mülkiyyəti və istehsal münasibətlərini, şəhərlərin inkişafını, sənətkarlığın və ticarətin yüksəlişini araşdırır. Bu, ona Azərbaycanın iqtisadi həyatında baş verən proseslərin sosial və siyasi nəticələrini elmi əsaslarla şərh etməyə imkan verir.
FTN 3. Tələbə Zərdüştilik, xristianlıq və digər dini inancların yayılmasını, Qafqaz Albaniyasında xristianlığın dövlət dini kimi qəbul edilməsini və bunun ictimai-siyasi həyatdakı təsirlərini anlayır. Tələbə dini və siyasi hadisələr arasındakı əlaqələri müqayisəli şəkildə təhlil edə bilir.
FTN 4. Tələbə III–VII əsrlərdə memarlıq, incəsənət, yazı, ədəbiyyat və fəlsəfi düşüncə nümunələrini öyrənir. Bu, ona Azərbaycanın qədim mədəniyyətinin inkişaf mərhələlərini təhlil etməyə və həmin dövrün mədəni irsinin müasir milli kimlik üçün əhəmiyyətini qiymətləndirməyə imkan verir.
FTN 5. Tələbə Sasanilər, Bizans, Xəzərlər və digər qüvvələr arasında Azərbaycan əraziləri uğrunda gedən siyasi və hərbi mübarizəni öyrənir. Bu, ona regionun strateji əhəmiyyətini, dövlətlərin qarşılıqlı təsirini və nəticədə siyasi tarixi proseslərin formalaşmasını anlamağa imkan verir.
FTN 6. Tələbə həmin dövrdəki siyasi və mədəni proseslərin Azərbaycan dövlətçilik ənənələrinin inkişafına və milli kimliyin möhkəmlənməsinə verdiyi töhfəni anlayır. Tələbə erkən dövlətçilik nümunələrini, idarəetmə təcrübəsini və onların sonrakı əsrlərdəki təsirini müqayisəli şəkildə şərh edə bilir.
Azərbaycan-Avropa münasibətləri (XV-XVII əsrlər)
FTN 1. Tələbə Səfəvilər dövləti və digər Azərbaycan əyalətlərinin Avropa ölkələri ilə qurduğu diplomatik yazışmalar, səfirlik missiyaları və hərbi-siyasi ittifaqları öyrənmək və təhlil etmək bacarığı qazanır.
FTN 2. Tələbə Avropa səyyahlarının, diplomatik yazışmaların və salnamələrin obyektivlik və subyektivlik səviyyəsini təhlil edir, məlumatların elmi dəyərini müəyyənləşdirir və tarixi hadisələrin düzgün interpretasiyasını həyata keçirir.
FTN 3. Tələbə Şərq-Qərb ticarət yollarında Azərbaycanın rolu, şəhərlərin iqtisadi inkişafı, bazar və karvan yollarının fəaliyyəti barədə məlumatları öyrənmək və qiymətləndirmək bacarığı əldə edir.

FTN 4. Tələbə həmin dövrdə Azərbaycanın memarlığı, incəsənəti, dini inancları və gündəlik həyatı ilə bağlı Avropa mənbələrində verilən təsvirləri öyrənir və onların obyektivliyini qiymətləndirir.
FTN 5. Tələbə dövlətlərarası münasibətlərin regionun siyasi və iqtisadi vəziyyətinə təsirini təhlil edir, Azərbaycanın Avropa dövlətləri ilə əlaqələrinin strateji nəticələrini müqayisəli şəkildə izah edir.
FTN 6. Tələbə Avropa qaynaqlarında əks olunan məlumatları yerli Azərbaycan mənbələri ilə müqayisə edir, oxşar və fərqli cəhətləri müəyyənləşdirir və bunun əsasında hadisələri daha obyektiv şəkildə şərh edə bilir.
Azərbaycan və Müsəlman İntibahı
FTN 1. Tələbə Azərbaycanın Müsəlman İntibahı dövründəki siyasi və sosial vəziyyətini izah edə bilir. Tələbə həmin dövrdə Azərbaycanın dövlət quruluşunu, siyasi institutlarını, sosial-iqtisadi həyatını və regiondakı hadisələri elmi əsaslarla təhlil etmək bacarığı əldə edir.
FTN 2. Tələbə Azərbaycanın Müsəlman İntibahı dövründə elmi və mədəni inkişafını dəyərləndirə bilir. Tələbə elmi, fəlsəfi və ədəbi irsin inkişafını, görkəmli alim və mütəfəkkirlərin fəaliyyətini, eləcə də memarlıq və incəsənət sahəsindəki nailiyyətləri araşdırır və onların ümumbəşəri dəyərini şərh edir.
FTN 3. Tələbə Azərbaycanın İntibah dövründəki dini və ideoloji prosesləri təhlil edə bilir. Bu nəticə tələbəyə İslam mədəniyyətinin yayılması, dini təriqətlər, ideoloji təsirlər və onların cəmiyyətin həyatına, idarəetmə sisteminə və mədəni inkişafına təsirini anlamağa imkan verir.
FTN 4. Tələbə Azərbaycan şəhərlərinin və mədəni mərkəzlərinin İntibah dövründəki rolunu izah edə bilir. Tələbə həmin dövrdə Bakı, Şamaxı, Gəncə və digər şəhərlərin mədəni, elmi və ticarət mərkəzləri kimi fəaliyyətini öyrənir, onların regional və beynəlxalq əhəmiyyətini dəyərləndirir.
FTN 5. Tələbə Avropa və Şərq mənbələrində Azərbaycanın İntibah dövrü haqqında məlumatları təhlil edə bilir. Tələbə müxtəlif tarixi mənbələri – səyyah qeydləri, diplomatik sənədlər və elmi əsərləri müqayisəli şəkildə öyrənir, məlumatların obyektivliyini və tarixi hadisələrin interpretasiyasını qiymətləndirir.
FTN 6. Tələbə Azərbaycanın Müsəlman İntibahı dövründəki irsinin müasir milli kimlik və mədəniyyət üçün əhəmiyyətini dərk edir. Tələbə bu dövrdə formalaşmış mədəni və elmi irsin milli kimliyin, dövlətçilik ənənələrinin və ümumbəşəri dəyərlərin inkişafında rolunu izah edir və həmin irsi qorumağın əhəmiyyətini qiymətləndirir.
Azərbaycanın qədim və orta əsr şəhərləri
FTN 1. Tələbə Azərbaycanın qədim və orta əsr şəhərlərinin yaranma səbəblərini və inkişaf mərhələlərini izah edə bilir. Bu nəticə tələbəyə şəhərlərin coğrafi mövqeyi, strateji əhəmiyyəti və sosial-iqtisadi şərait əsasında formalaşmasını anlamaq bacarığı qazandırır. Tələbə şəhərlərin region tarixində oynadığı rol və inkişaf mərhələlərini dəyərləndirir.

FTN 2. Tələbə şəhərlərin sosial və iqtisadi həyatını təhlil edə bilir. Tələbə şəhərlərdə ticarət, sənətkarlıq, bazar və karvan yollarının fəaliyyətini, şəhər əhalisinin sosial strukturlarını və iqtisadi həyatın digər aspektlərini araşdırır və qiymətləndirir.
FTN 3. Tələbə şəhərlərin idarəetmə və siyasi quruluşunu xarakterizə edə bilir. Bu nəticə tələbəyə şəhər hakimiyyətinin təşkili, idarəetmə strukturları, yerli qanunlar və ictimai qaydalar barədə məlumatları sistemli şəkildə təhlil etmə bacarığı qazandırır.
FTN 4. Tələbə şəhərlərin mədəni və dini həyatını təhlil edə bilir. Tələbə memarlıq abidələrini, dini məkanları, mədəniyyət mərkəzlərini və şəhər əhalisinin gündəlik həyatını öyrənir. Bu, ona şəhər mədəniyyətinin inkişafını və yerli mədəni irsin ümumbəşəri dəyərini qiymətləndirməyə imkan verir.
FTN 5. Tələbə arxeoloji və yazılı mənbələrlə işləmək bacarığına yiyələnir. Tələbə qədim və orta əsr şəhərlərinin tədqiqində arxeoloji tapıntılardan, yazılı mənbələrdən və tarixi sənədlərdən istifadə edir, məlumatların elmi dəyərini müəyyənləşdirir və hadisələri mənbələr əsasında təhlil edir.
FTN 6. Tələbə qədim və orta əsr şəhərlərinin Azərbaycan tarixindəki əhəmiyyətini dərk edir. Tələbə şəhərlərin siyasi, iqtisadi, mədəni və dini sahələrdə Azərbaycanın inkişafına verdiyi töhfəni, həmçinin müasir dövr üçün şəhər mədəniyyətinin və tarixi irsin əhəmiyyətini izah edə bilir.

7. Təcrübə

7.1. Təcrübə tələbənin nəzəri biliklərinin praktikada tətbiqi, eləcə də peşə bacarıqlarının gücləndirilməsi baxımından önəmlidir. İxtisasın xüsusiyyətlərindən asılı olaraq təcrübənin təşkili qayadaları ali təhsil müəssisəsi tərəfindən müəyyən oluna bilər.
7.2. Təcrübə özəl şirkətdə, dövlət müəssisəsində, tədqiqat laboratoriyasında (eləcə də universitet, AMEA, yerli, yaxud beynəlxalq özəl təşkilat və şirkətlərdə və s.) təşkil oluna bilər.
7.3. Təcrübə prosesindən maksimal fayda əldə etmək məqsədilə tələbələr ilkin hazırlıq prosesinə cəlb edilməli (karyera palanlanması) və onların müvafiq bacarıqları (yumşaq və sərt bacarıqlar) fromalaşdırılmalıdır.
7.4. Təcrübənin təşkili ali təhsil müəssisəsinin vəzifəsidir. Təcrübədən öncə ali təhsil müəssisəsi və təcrübə təşkil olunacaq qurum arasında müqavilə imzalanmalıdır. Müqavilədə təcrübənin keçirilmə şərtləri, tələbələrin hüquq və vəzifələri və digər zəruri təfərrüatlar əks olunur. Təcrübəni təşkili iki formada təklif olunacaqdır. İmzalanmış müqaviləyə uyğun olaraq, tələbələr müvafiq şirkət və qurumlarda təcrübə imkanlarını araşdıracaq və müsbət dəyərləndirilən tələbələr qarşı tərəfin razılıq sənədlərini universitetə təqdim edəcəkdir. Eyni zamanda, tələbənin fərdi müraciəti əsasında onun ixtisasına uyğun digər qurumlarda, o cümlədən xaricdə təcrübə keçməsinə icazə verilir.
7.5. Təcrübənin təşkilinin ikinci forması isə, tələbələrin iş dünyasından daxil olan sifariş layihələrinin icra olunmasıdır. Belə ki, müxtəlif Özəl və dövlət qurumlarında ehtiyac duyulan araşdırmalar, təkmilləşmə imkanları, problemlərə həll yolları tələbə və mentor müəllimlərin birgə fəaliyyəti ilə təhlil və tədqiq ediləcək və layihə şəklində sifarişçilərə təqdim ediləcəkdir.

7.6. Təcrübənin qiymətləndirilməsi təqdim olunmuş layihənin dəyərləndirilməsindən sonra iş dünyası nümayəndələri tərəfindən həyata keçiriləcəkir.
7.7. Təcrübənin qiymətləndirilməsi: tələbə təcrübə müddətində istehsalat müəssisəsi və ya şirkətdə aparılan təcrübə layihəsinin nəticələrinə dair hesabatın yazmalı və ali məktəbin akademik heyəti və təcrübə yerinin nümayəndələrindən ibarət komissiya qarşısında müdafiə etməlidir. Təcrübə proqramının yerinə yetirilməsi üzrə nəticələr təhsil müəssisəsi tərəfindən müəyyənləşdirilmiş formada qiymətləndirilir.

Əlavə 2

Təhsil proqramı və tədris fəaliyyətlərinin təlim nəticələrinin matrisi

Ali təhsil müəssisəsi aşağıdakı cədvəldən istifadə edərək ixtisaslaşmanın təhsil proqramının təlim nəticələrinin əldə olunmasına necə dəstək verdiyini müəyyənləşdirməlidir.

Tədris fəaliyyətinin (fənnin) adı	**Proqramın təlim nəticələri**					
	PTN 1	**PTN 2**	**PTN 3**	**PTN 4**	**PTN 5**	**PTN 6**
Ümumi fənlər						
Tədqiqat metodları	x					
Akademik yazı və etika			x			
Tədqiqat analitikası		x				
Elmi-pedaqoji təcrübə					x	
Elmi tədqiqat təcrübəsi						x
Magistrlik dissertasiyası						x
İxtisas (ixtisaslaşma) fənləri						
Tarix elminin müasir problemləri		x	x			
Tarixin tədrisi metodologiyası və metodikası			x	x	x	
Azərbaycanın qədim cəmiyyət və dövlətləri	x			x		
Azərbaycanın orta yüzilliklər tarixi Avropa qaynaqlarında		x				x
Azərbaycan III–VII əsrlərdə	x	x				
Azərbaycan-Avropa münasibətləri (XV-XVII	x					x

əsrlər)						
Azərbaycan və Müsəlman İntibahı	x			x		
Azərbaycanın qədim və orta əsr şəhərləri	x	x				x

Razılaşdırıldı:

Tədris şöbəsinin müdiri

_____________f-r.ü.f.d. L.A.Ağamalıyeva

Beynalxalq Magistratura və Doktrantura mərkəzinin direktoru

_________________t.ü.f.d.,dos N.Y. Quliyeva

Siyasi və ictimai elmlər kafedrasının müdiri

_____________s.e.ü.f.d., dos. E.B.Talışınski